

הציוניות והשאלה המוניציפאלית

מאת

ד"ר מ. כהן

הערת המערכת: על הרעיונות החשובים, שהובעו במאמר זה על-ידי מומחה לענינים הנידונים, חבר של עירית תל-אביב, כבר נאמרו דברים דומים לאלה עוד לפני יותר מעשר שנים (עין י. קלוזנר, אספת-הנבחרים, המושב השני, השלה, כרך מ', עמ' 66-70: "גלות בארץ ישראל", אורח לשבת, י"ב בשבט תרפ"ב). ואולם מה שנוגע לירושלים - קשה להסכים להשקפה, שרוצה למסור עיר כירושלים עם כל קדושה וסגולותיה בידי זרים. בשאר הדברים הצדק עם המחבר, שכדאי לשים לב לכל העובדות המעציבות, שגילה בחיינו החדשים-הישנים.

התוכן: I. שיבת-ציון והטריטוריאליסמוס הציוני. II. שלטונות מוניציפאליים או כנסת-ישראל; הרעיון המדיני בחיי יום יום. III. מוניציפאליזציה של ירושלים, חיפה וצפת העבריות; פרינציפיון של בנין ערים נפרדות. IV. אבטונומיה מוניציפאלית או פרלמנט; דיצנטרליזציה של שלטון המדינה, ריאקציה ופרוגרס. V. השתתפות הממשלה בתקציבי העיריות, המשטרה העירונית והארצית. VI. חוקת העיריות החדשה.

I

הרעיון של "שיבת ציון" לא היה מעולם מושג יבש. דוֹגְמָה מופשטת או נוסחה פילוסופית-היסטורית של היהדות, אלא שאיפה חיה ופועלת בחייו של היהודי, ביתר דיוק: תשובתו הנפשית על שאלת יסוריו ותלאותיו בגולה. רעיון-שאיפה זה שמר על הקיום הלאומי ואף איפשר את התחיה הלאומית. במובן היסטורי ופסוֹכוֹלוֹגִי זה לא היה גם א חד-עם אלא הממשך המודרני, בהתאם למושגי הזמן החדש ותנאיו, של אותה התפיסה המקורית של שיבת ציון, תפיסה, שעוברת כחוט-השני בכל התקופות של ההיסטוריה הישראלית בגולה. אולם טעות היא לחשוב, שגם הציוניות המדינית החדשה מיסודו של הרצל (כאן יש להזכיר גם את מחברתו של פינסקר) אף היא אינה אלא המשך היסטורי בלבד, שאין עמו חדש עקרוני ויסודי. הרצל ונורדוי, ושאר היוצרים של הציוניות המדינית, שנקרעו מעל היהדות המסורתית

נטמעו ברוחו של הזמן החדש. שספגו אל תוכם את התרבות המדעית והמדינית של אירופה, כשחזרו אל עמם. הכניסו לתוך האוירה הכלואה של הגלות והמחשבה הגלותית את התפיסה האירופית הרחבה המיוחדת. שמציינת אותם. הכניסו אל מנטה חדש. מדיניות בין לאומית. לתוך ישותו ותכונתו האפוליטית בהחלט של עם ישראל, התאמצו ליצור לנו חוש וניב פוליטי, מאמצים, שעד היום עדיין לא נשאו. אמנם. את פרים הראוי.

כשניסח הרצל את הטריטוריאליסמוס הציוני, כלומר, את הרעיון של טריטוריה בתור בסיס ופתרון לקיומנו הלאומי, כמו שהיא בסיס ופתרון גם לקיומה של כל אומה אחרת. ואת דרך הגשמתו הארגונית. הפוליטית והבין לאומית. את הציוניות המדינית, יצר אותה הפרספקטיבה הרחבה והמעוף, שנתבטאו אחר-כך בהקמת הקונגרס, ההסתדרות הציונית, הבנקים ובכל מפעל קטן וגדול משלו. וחלק לתנועה אותה התנופה הכבירה, שבכחה הנמשך אנו מונעים וחיים עד היום. על כן היה לנו אחד-העם. עם כל ידיעתו העמקה ושליטתו בערכי היהדות המקורית, רק ממשיך נאצל של מסורת הדורות, מסיים לדורות שעברו. ואילו הרצל, אף-על-פי שבא אלינו מעולם זר, היה מחדש גאוני מעיקרו ומצוה לדור הבא.

מתוך ניגוד פסוקולוגי זה שבין התפיסה היהדותית-הגלותית של שיבת ציון – שאיפה רומנטית – ובין התפיסה האירופית-המודרנית, האנושית-הכללית של הטריטוריאליסמוס הציוני – תכנית מדינית – צמחה גם המחלוקת המפורסמת בין אחד העם ומצדדיו של הרצל, שהרעושה בשעתה את הלכבות: הארץ החדשה-הישנה (Altneuland) של הרצל היתה בפיו של אחד העם, שמתח בקורת ועומה על הספר, "על-תנאי-לנד", ארץ-על-תנאי בלבד.

כל אסוננו בחמש-עשרה השנים האחרונות היה, שראשינו ומנהיגינו רובם יוצאי הגטו וחניכיו הם. נושאי-דברה של תורת "שיבת-ציון" הישנה, ועדיין לא קם לנו מזמנו של הרצל דור של ציונים ומנהיגים, שהם משוחררים שחרור פנימי גמור ממורשת הגלות וחדורים את הרוח החדשה של הטריטוריאליסמוס הציוני.

בעטים של מנהיגינו נמשכנו גם כאן בארץ, בכל מה שנוגע לצורות קיומנו וארגונו הלאומי, אל אותו השביל הגלותי העלוב של פרסונליסמוס דתי-עדתי (קהלה, כנסת-ישראל) ולא נאחזנו בכל כחנו בפרינציפיון הטריטוריאלי והאדמיני-סטרטיבי הבריא של שלטון מוניציפאלי וחבר-עיריות – אף בארץ הטריטוריה שלנו אין אנו טריטוריאליסטים למדי.

רק בתל-אביב ניתנה לנו ההגשמה הטריטוריאלית במילואה – אבל כמה רחוקים אנו עדיין מלהבין את כל ערכה היסודי של תל-אביב כדוגמה לצורת ארגונו בארץ!

II

אף-על-פי שעברו שנים הרבה מיום שהופיעה בתוכנו הקונצפציה המדינית של הציוניות בצורתה החדשה, אף-על-פי שלהלכה חושבים אנו כולנו את עצמנו לנאמנים וליורשים של ציוניות פוליטית או טריטוריאליסטית זו, הרי למעשה נשאר רעיון זה של המדינה רק מושג ערטילאי, ולא חדר חדירה עמוקה לפסו'כיקה ולמחשבה הציונית, ולחיי-המעשה הציוניים והארצישראלים לא כל שכן ? שהרי אם אמנם מתפשטת בתוכנו יותר ויותר ההכרה בדבר ערכה של פוליטיקה ציונית חיצונית תקיפה ורחבה, עדיין רחוקים אנו מלהבין את החשיבות, שיש ליצירת תאים ממלכתיים בתוך המציאות הנתונה של מדינת "פלשתינה (א"י)" הקיימת.

אכן, במה שנוגע למשק ולכלכלה העבריים נפקחו עיני כולנו לראות, שיש לנו כבר כיום תפקידים קונקרטיים ובעיות מעשיות של משק לאומי, שכבר כיום יש לנו היסודות הראשונים של כלכלה עברית בתוך הכלכלה הארצית הקיימת, שבתוך משק ארצי זה אנו יוצרים וכובשים לנו את המשק החדש שלנו, ושמתוך הכלכלה הפלשתינאית הנוכחית תצמח ותתפתח הכלכלה הארצישראלית העתידה. אבל לא כך הדבר בשאלות המדינה. בנידון זה הכל מסכימים, שאין לפנינו ברגע הנוכחי שום תפקיד קונקרטי של בנין תאים ממלכתיים, כמו שאין בהווה ואי-אפשר שיהיו שום נצנים ותאים של מדינה ארצישראלית עתידה, ושאין צמיחתם וגידולם מחוייבים ואפשריים מתוך המדינה ה-פלשתינאית" הקיימת. השקפה מוטעית ומסוכנת זו, שנובעת מעורוננו הגלותי מלידה לכל דבר שבשלטון ובמדינה, שעכבה במדה נכרת את התקדמותנו המדינית בארץ (בעכוב זה כרוך היה בהכרח גם עכוב מרובה של ההתקדמות הכלכלית וההתישבותית) מוכרחת לפנות את מקומה לתפיסה, שרואה גם בתנאים הנוכחיים מצע ליצירת תאים של המדינה העברית העתידה.

כשם שאנו מהווים כיום יותר מן המחצית של הפרדסנות הארצית ואף של הכח המשלם מסים בארץ, כך צריכים אנו להוות למעשה-ויש לנו הזכות המלאה לכך - אחוז בולט של המנגנון הממלכתי הקיים, וחלק זה עלינו לכבוש לנו מתוך מאמץ תכוף.

השאלות של חדירה לפקידות הממשלתית, למשטרה הארצית (גם דרישת יחידות-משטרה עבריות), לשרות המשפט, הדואר, מסלות הברזל וכו', מצד אחד, ושל העברתם של המשרדים והאינסטנציות הממשלתיים (קציני המחוז העבריים, המשרדים של ספרי-האחווה, הנכסים העירוניים, העליה והפספורטים, ההוצאה לפועל, בתי משפט-השלום והמשפט המחוזי וכו') לתוך הנקודות הטריטוריאלייות שלנו, מצד שני, אינן צריכות להשאר

גם להבא רק נושא לקובלנות על אי-הצדק ואי-היחוס, שנגרמים לנו על-ידי הממשלה, אלא ליהפך לשאלות אקטואליות של פוליטיקה וריאליות, של היום, של מחר. את המרץ הכביר והכחות המרובים, שאנו מוציאים לשם הגשמת "אבטונומיה" בתוך החוג הנבדל שלנו, שבו יתקיימו המוסדות הצבוריים-האזרחיים לא על ידי הממשלה אלא על-ידי עצמנו וממילא גם על חשבוננו, מה שמביא לידי-כך, שחשבון המדינה סתם, החשבון הכספי והפוליטי כאחד, יזדהה עם החשבון הערבי. מרץ זה צריך להפנות כלפי כבוש חלקנו המגיע לנו במדינה הקיימת לא רק בהתאם לכוחנו המספרי אלא אף בהתאם למשקלנו הכלכלי, התרבותי והפוליטי בארץ – בקיצור, אנו צריכים לשנות לגמרה את האוריינטציה מ"אבטונומיה" כלפי שלטון וחלק במדינה.

בקשר עם זה יש לציין את העובדה, שנתגלתה באופן בולט מאד בזמן האחרון דוקה, ושעלולה לשמש גורם נוסף ומכריע להגשמת שאיפתנו זו, והיא – עוצם כוחנו הכלכלי כלפי ממשלת הארץ (והממשלה הבריטית).

ישוב, שמספק לממשלה את האמצעים הכספיים המרובים, שנצרכים לא רק כדי להחזיק אפרט פקידותי ארצי מסועף, לקיים שרותים ממשלתיים מרובים לערביים (לא לעברים) ולשלם את חובות-המלחמה לאוצר האנגלי, אלא אף כדי לצבור בקופה סכום עוֹדף של יותר ממיליון לירה, סכום שהולך וגדל במהירות מחודש לחודש עם עלית-היהודים, ישוב כזה אינו מצוי בזמננו בשום מקום ושום ממשלה לא היתה מזולזלת בו. רק אנו עדיין לא הכרנו את כחנו, ומשום כך גם לא הפקנו ממנו את התועלת הדרושה.

עודף ענקי זה עלול גם – הדבר ברור מאד והסכנה ריאלית מאד ורק אנו סומים הננו – ליהפך למכשיר אנטי-יהודי ואנטי-ציוני מסוכן בידי השלטון (התישבות של ערביים וקניית קרקעות בשבילם, בנין של בתי-ספר ובנינים צבוריים אחרים ממשלתיים, כלומר ערביים בלבד), אם לא נדע ולא נמהר להסתמך על כחנו זה לא רק בדרישותינו הפוליטיות הכלליות, אלא, קודם כל, בדרישה האולטי-מטיבית להחזיר לנו את המגיע לנו בכל שרותי-הממשלה – השתתפות של חובה בתקציבים של השלטונות המוניציפאליים, חנוך ובריאות על חשבון הממשלה, בנינים ממשלתיים (דואר, משטרה, בתי-ספר ובתי-משפט) בנקודות העבריות, וכו', וכו'.

חשוב להטעים, שכל הדרישות הנ"ל אינן בשום פנים דרישות יהודיות ספציפיות, אלא אורחות כלליות. יש לנו כשרון מיוחד, שדבק בנו בגלות, לראות כל דרישה צודקת שלנו כדרישה יהודית ספציפית, ולתת בזה אמשלה רצויה לממשלה, שאינה יכולה לספק אלא את הדרישות האזרחיות הכלליות (קרי: הלא יהודיות), שאמנם רוצה היא, אלא שאינה יכולה וגם אינה רשאית למלא תחילה את הצרכים היהודיים המיוחדים.

כבר הגיעה השעה להבין – הממשלה מבינה זאת היטב, אלא שהיא מתעלמת מן העובדה כל זמן שאנו מסייעים לה ברפיונו ובאופן, שבו אנו תובעים את זכויותינו – שכל הזכויות הללו מגיעות לנו לא בתור יהודים אף לא בתור נושאי זכות הבית הלאומי, אלא בתור תושביה ואזרחיה של המדינה ומשלמי מסיה; הגיעה השעה, שנלמד להגיש את תביעתנו זו לא כתביעה "יהודית" אלא כתביעה אזרחית, על יסוד החוקה הארצית הכללית.

כבוש מודרג זה של החלק המגיע לישוב במנגנון-המדינה הוא התרומה המיוחדת, אבל החשובה מאד, שיכול וחייב הישוב היהודי בארץ לתת למפעל המשותף של כל העם ביצירת מולדתו. זכויותו המפורשות של כל העם, כנושא הבית הלאומי, אינן פוקעות על ידי כך – דבר זה מובן מאליה. אולם צריך שאף זה יהא מובן מאליה, שזכותו של עם ישראל על ארץ ישראל אינה גורעת כלום מזכויותיו האזרחיות הטבעיות של הישוב העברי בארץ. אולם, עם כל חשיבותן המרובה של השאלות הנזכרות – שאלות החדירה אל המנגנון הממשלתי המרכזי הכללי של הארץ – מבחינת התוצאות המעשיות, הרי מבחינה ציונית עקרונית טהורה, עולה עליה לאין ערך חשיבותם של השלטונות המוניציפאליים המקומיים. שהם הם התאים הראשונים, היסודיים של כל מדינה ושמהווים ומשלימים את שלטון-המדינה הכללי. צריך רק לדאוג לכך, שהמכסימום האפשרי של סמכויות ופונקציות ממשלתיות יועבר בהדרגה אליהם, אבל על זה, כמו על היחסים ההדדיים, המעשיים והפרינציפיוניים, והסמכות ההדדית של השלטונות המקומיים והשלטון המרכזי, עוד ידובר להלן בפרטות.

ביחוד חשובה בשבילנו דוקה הטריטוריאליות השלמה של השלטונות המקומיים, שרק בגבולותיהם, המצומצמים לעת עתה, ניתנת לנו הוכחה חיה ומשכנעת, אף אם בועיר-אנפין, לאמתותו של הפתרון הטריטוריאלי לשאלת-היהודים. "המדינה בדרך" של הרצל הם הם השלטונות המוניציפאליים שלנו.

המוניציפאליזציה הכללית של נקודותינו הטריטוריאליות בארץ צריכה, איפוא, להיות שאיפתנו ודרישתנו הפוליטית הראשונה. רק צורה זו של ארגון מקומי, שיש עמו הסמכות, כח הכפיה ורוחב האפשרויות שבמשפט הפומבי, מספקת את הצורך הלאומי וגם את הצרכים החיוניים של התושבים.

מי שמכיר קצת את המצב של הנהלת העניינים החיוניים בכמה מן המושבות הישנות המנהלות על ידי "ועדים", את התקופות הארוכות העוברות לפעמים על המושבה ללא ועד (בין ועד לוועד), אמצעי, שמתמשים בו התושבים כדי להשתחרר לזמן-מה מגבית-המסים ומנגישות הוועד, את המחלוקת הקיימת בין שני ועדים, שמתחרים על השלטון מתוך האשמות הדדיות במעילות ובגנבות, את חוסר-הפקוח הממשלתי או הפומבי על הנהלת החשבונות והעניינים הכספיים, את ההפרעה של כל

הסדרים החינוכיים בשל אפשרות של אי-ציות מפני חוסר של כוח-כפיה חוקי מטעם משפט-המדינה – יודה בנחיצות התכופה של המוניציפאליזציה אף מטעמים של סדר והנהלה טובה.

מצב זה של אנרכיה גמורה הכריח, למשל, בזמן האחרון את שכונת מונטיפיורי, הסמוכה לתל-אביב, לבקש דרך להסתפח לעירית תל-אביב, למרות הקשיים המרובים הכרוכים בדבר זה לשני הצדדים: בשכונה זו קיימת במשך שנים הרבה ובלא הפסק מחלוקת מחפירה מסביב לועד השכונה והנהלת עניניה. מענין הדבר, ששני הצדדים כאחד הודו, שרק סטטוס מוניציפלי חוקי וכופה, בין בצורת מועצה מקומית ובין בצורת ספוח לתל אביב, יכול לשים קץ למצב זה ולהציל מירידה בלתי פוסקת שכונה גדולה, שבסטטוס מסודר יש לה סכויים אובייקטיביים מרובים להתפתחות בריאה ומהירה.

כאן יש צורך להטעים באופן מיוחד את אי-האפשרות המוחלטת לנהל נקודות גדולות (גבית מסים מסודרת, הספקת מים ומאור, דרכים, נקיון, חנוך ובריאות וכדומה מן הפונקציות המרובות של השלטון המקומי המתקדם) על בסיס רופף זה של ועדים, בלא הסטטוס המוניציפאלי. סרובה של הממשלה לאשר מועצות מקומיות למושבות השרון הגדולות (כפר סבא, מגדיאל וכו'), סרוב, שלא הגבנו עליו כראוי, מטיל אשמה כבדה גם על הממשלה וגם על באות-כחו הרשמית של הישוב. לא רק שאין הממשלה רשאית לסרב לדרישה זו של תושבי המקום, אלא, להיפך, מחובתה הוא להטיל את המוניציפאליזציה על כל המקומות, אם רוצה היא באמת באדמיניסטרציה טובה ולא בפוליטיקה.

השלטון המוניציפאלי העצמי הוא גם המכשיר הטוב ביותר להנך את העם לאזרחות טובה, להכשירו לשלטון מדיני ולהנהלה אדמיניסטרטיבית – וכמה חשוב דבר זה ביחוד בשביל האומה הגולה והאפוליטית שלנו! אין להעריך, עד כמה סייעה העובדה של שלטון מוניציפאלי עצמי, לטפח בלבותיהם של בני תל-אביב רגשות בריאים של אזרחות כלפי עירם ולסגל להם חוש ונסיון אדמיניסטרטיביים, עד כמה הגדילה את הכרת ערכם הלאומי בעיני עצמם ואת כבודם בעיני אחרים. לשלטון המוניציפאלי המסודר יש גם כוח מרובה להשפיע על ההתפתחות הכלכלית של הישוב ועל העליה על-ידי האפשרות הרחבה הנתונה בידו לסייע סיוע פעיל לפתוח התעשייה, משיכת אנשי-הון, עולים, תיירים ומתרפאים, סידור חגיגות, תערוכות, לשכות מסחר ומודיעין, קופות-חסכון, בנקים עירוניים, וכו', וכו'. גם בתור נותן-עבודה גדול עצומים כחו והשפעתו של השלטון העירוני: די להשוות את המספר המרובה של בני-אדם, שמתפרנסים באופן ישר או בעקיפים (פקידים, פועלים, בעלי-מלאכה, קבלנים, מְסַפְּקִים וסוחרים) על המשק העירוני ועבודות-העיריה בתל-אביב למספרם הקרוב לאפס בעיריות של ירושלים וחיפה.

אף השאלה הכאובה של חלקנו בעבודות הצבוריות או בהנאה אחרת ממשק המדינה תפתר ברובה, וביתר קלות, על-ידי טריטוריאליזציה ומוניציפאליזציה של מקומות ישובנו: לא רק תחנת הרכבת, משרדי הדואר והמשפט הממשלתי בתל-אביב הם עבריים בהחלט, אלא גם העבודה של הנחת הכבל הטלפוני באדמת תל-אביב נעשתה על-ידי פועלי תל-אביב, בשעה שהנחת הכבל בחוצות ירושלים מוצאת לפועל מתוך הזרמת הפועל העברי.

ההשקפה הישנה, שמגבלת עד המינימום האפשרי את התפקידים של המדינה ושל אורגניה המקומיים בתחומי "מדינת-המשטרה" (Polizeistaat) – שמירה על השלום החיצוני (הצבא), שמירה על הסדר והמשטר הפנימי (המשטרה) והענשת מפריעיו (המשפט), – עברה ובטלה מן העולם. השלטון המדיני המרכזי והשלטונות המוניציפאליים מקבלים לידם יותר ויותר תפקידים כלכליים וסוציאליים מקיפים. אחת מן השאלות החשובות והמטרידות ביותר בחיינו, שאלת התוך בעבודה, חלוקתה הצודקת על-ידי לשכה נייטרלית והוצאתה מידי ארגוני הפועלים ונותני העבודה כאחד, שבידי שניהם משמשת הלשכה תמיד לא לתכליתה הישרה, שהיא חלוקה צודקת של העבודה, אלא כמכשיר של כח ולחץ. – גם שאלה זו, שבפתרונה החיובי תומך רובו המכריע של הישוב, תפתר ביתר קלות, על אף התנגדותה של הסתדרות העובדים, כשיקצא הגוף הפומבי, שהוא מוכשר וחיובי להיות נושא הלשכה. כיום ברור לכל, שלא הסוכנות ולא הועד הלאומי, אלא רק השלטונות המוניציפאליים שלנו בעיר ובכפר יכולים וחיוביים לפתור את השאלה על-ידי יצירת לשכות-עבודה מוניציפאליות לטובתם של הפועלים ושל המשק.

גם הארגון של התיווך בעבודה, בהיקף מחוזי או ארצי, ימצא את תקונו רק על-ידי בריתות מחוזיות וברית ארצית מרכזית של לשכות-העבודה המוניציפאליות. רק מסביב ללשכות-העבודה העירוניות תוכלנה למצוא את פתרונן המאורגן גם שאר השאלות של מוסדות תווך, בוררות, תנאי העבודה, וכו', וכו'.

מה שנוגע לאמשלה האחרונה, שנאחזים בה-העסקנים של הסתדרות העובדים, שמנסים להתחמק מן ההכרח להכנע בפני הדרישה של ההגיון והמציאות כאחד, האמשלה, שאין כיום כח חוקי, שיחייב את הצד השני למלא את התחייבויותיו, הרי ברור הדבר, שאם יש במציאות כח ממשי, שהוא יכול להוסיף את משקלו המכריע וללחוץ על שני הצדדים, הריהו השלטון העירוני של תל-אביב (ואחריו שאר השלטונות המקומיים העבריים) ושאיך ורק הוא יש לו בכלל אפשרות לקבל לסוף גם את התוקף החוקי על ידי אשור והכרה ממשלתיים.

אבל לא רק ערך לאומי, כלכלי וסוציאלי, אלא אף ערך פוליטי מרובה יש למוניציפאליזציה כללית זו. הרי כיום אין היהודים ומושבתייהם נמצאים כמעט במפה הגיאוגרפית-האדמיניסטרטיבית של הארץ, ולפיכך אף אינם מופיעים בדין-וחשבון השנתי של הממשלה המוגש להבר הלאומים ולעולם הפוליטי הכללי. אולם במצב של מוניציפאליזציה כללית לא תוכל הממשלה להמשיך בשיטה זו.

בפגישה, שערך הנציב לראשי השלטונות המקומיים (עיריות ומועצות מקומיות) הופענו במיעוט מפני העדרם של כפר סבא, מגדיל, הרצליה, חדרה, זכרון יעקב (ירושלים וחיפה וצפת העבריות) ועוד ועוד ועוד. אילו היו גם כל אלו בעלי מועצות מקומיות, היינו תופסים בפגישות כאלו את המקום הראוי לנו.

חוץ מזה, רק באמצעותם של השלטונות המוניציפאליים, שהם חלק אינטגרלי של המנגנון הממלכתי הכללי (ולא על-ידי כנסת ישראל, שהיא עדה דתית), אפשר יהא להעביר את התפקידים האדמיניסטרטיביים והשלטוניים המכסימליים אל הישוב העברי. בלא שהיכול הממשלה לקפח את חלקנו ובלא הסכנות הכרוכות בהתערבות מוגזמת של הממשלה המרכזית, ניטול לדוגמה את החנוך.

כבר נתברר למדי, שאין טעם ואין לנו שום אפשרות להחזיק גם להבא את רשת החנוך העממי שלנו כמעט על חשבוננו בלבד, שאין זה מן הצדק ומן ההגיון, ושלחיפך, נזק פוליטי והפסד כספי מרובים כרוכים בכך, שרק בתי-הספר הערביים הם "הממשלתיים", כלומר, מוחזקים על חשבון הממשלה וזכאים לשאת את השם של בתי-ספר ממשלתי, בשעה שבתי-הספר שלנו אינם נהנים באותה המדה מתקציב המדינה ונקראים בשם בתי-ספר פומביים (Public Schools בניגוד ל-Governmental Schools).

לתכנית של העבודות הצבוריות, שנעשות מכספי העודף הממשלתי, מכנסת הממשלה רק את הבנינים של בתי-הספר ה"ממשלתיים" (הערביים) כדבר מובן מעצמו. ולתל אביב (וכנראה, רק לה בלבד) תואיל הממשלה להרשות ללוות כספים לבנין בתי-הספר מן הבנקים, על חשבון השכירות של השנים הבאות; ספק גדול הוא אם תסכים הממשלה להלוות לכל הפחות, לעירית תל אביב, את הכספים, שדרושים למטרה זו, מן ה"עודף" (היהודי). בתחילת שנת למודים זו, כשנתברר, שכבתי-הספר הממשלתיים אין מקום מספיק לכל הילדים הערביים הדורשים חנוך אלמנטרי, ונתעורר רעש בעתונות הערבית, נזרזה הממשלה ומינתה ועדה, שהוטל עליה להכין תכנית להרחבת הרשת הממשלתית במשך השנים הקרובות עד כדי להכיל את כל הילדים הערביים הזקוקים לחנוך עממי - ובו זה גם הכירה הממשלה בצדקת הפרינציפיון, שהיא חייבת בחנוך יסודי כללי לכל הילדים הרוצים בו.

ובאותה שעה, שהממשלה טפלה בהרחבת החנוך הערבי, לא עלה אף על דעתה, שהיא חייבת בפתרון של שאלת-החנוך השניה. זו של הילדים היהודיים. ושצריכה היא להכין תכנית של חנוך כללי לשוב העברי. אולם, יש להודות, שתביעה אלמנטרית זו לא נשמעה כראוי לא מפי הנהלת הסוכנות, ולא מפי הועד הלאומי והועד המנהל של החנוך שלנו, ובמדה מספקת – אף לא בעתונות העברית.

הממשלה לא תוכל, אמנם, לסרב, ובפרינציפיון אף אינה מסרבת. להפוך את בתי-הספר שלנו לממשלתיים. אולם היא תרצה למעט את שנות הלמוד, את התכנית, דרגת המשכורת, וכו', וכו'.

ובכן מה לעשות? הפתרון היחידי לשאלה זו הוא, שבתי-הספר שלנו יהיו מוכרים כבתי-ספר של המדינה, שהממשלה משתתפת השתתפות של חובה בהחזקתם, לפי מכסת-גולגולת לכל ילד לומד, ועם זה יהיו כפופים לבעלות השלטונות המקומיים, שהם הם רשויות-החנוך המקומיות, ושלקופתם תמסור הממשלה את סכומי-התקציב של החנוך, כמו את שאר הסכומים, שבהם היא משתתפת בתקציבים המקומיים.

מובן, שהממשלה יש לה זכות של פיקוח כללי ועליון על בתי-הספר כמו על שאר המפעלים של העיריות – זכות של פיקוח ובקורת, אבל לא זכות של הנהלה ישראלית. מצד שני, רשאים השלטונות המקומיים להוסיף לתקציב-החנוך סכומים מסוימים מתקציבם הכללי, לשם הרחבת הרשת והתכנית, הארכת שנות הלמוד, שפור מצבם של המורים וכדומה, כל שלטון לפי אמצעיו ולפי דרישותיהם והרגליהם התרבותיים של תושביו. מובן, שדרך זו לא רק שאינה שוללת אלא, להיפך, מחייבת את קיומה של אינסטנציה פדגוגית עליונה, אחת ומרכזית לכל הרשת, מוסכמת מטעם הממשלה והישוב.

בדרך זו, באמצעותם של השלטונות המוניציפאליים, יקל לנו להכנס אף לרשת הבריאות הממשלתית, המשרה המקומית, וכו', וכו'.
אולם מעל לדרגה יסודית זו של מוניציפאליזציה מקומית כבר נראים סימנים של דרגה שניה, עליונה יותר, של מוניציפאליזציה, היא תְּבֵרֵה-עיריות. חבר זה צריך להיות ברית חפשית של עיריות, שיהא לה גם תוקף חוקי כמוסד פומבי בחוקת העיריות החדשה. אגודי-עיריות כאלה קיימים גם בחוק וגם בפרקטיקה האנגליים והגרמניים (United Districts, Zweckverbände).

נביא דוגמה אחת מהרבה לערכו של אגוד-העיריות.
מושבות השרון מתנהלות על ידי ועד מושבות השרון, וגם כשתקבלנה סמכות מוניציפאלית, לא תתבטל אלא תגדל התועלת שבאגודן. בית-הספר החקלאי המרכזי, שהן עומדות ליצור, ירשם על שם "ועד מושבות השרון" (חבר העיריות

בעתיד). אבל תפקידים גדולים הרבה יותר יהיו מוטלים על חבר העיריות העבריות בשטח הכלכלי. אף עכשיו מטפל ועד-מושבות-השרון בתכנית של הכביש הרצליה-מסלת-הברזל, שצריך לשרת ולהחיות את כל מושבות השרון (חוץ מן הכביש יפו-חיפה הנסלל על-ידי הממשלה). הכספים לכבישים יושגו והשתתפות המושבות תסודר על-ידי יצירת מוסד יורידי מאושר על ידי הממשלה: מוסד זה, נושא ההלוואה והתכנית, יהא באופן טבעי חבר העיריות המעונינות בדבר.

מוסד כזה יש לו סיכויים עצומים להשיג כספים לשם כל מיני השקעות פרודוקטיביות. אם תל-אביב הקטנה השיגה בשעתה את ההלוואה האמריקנית ואחר-כך הלוואות שונות מן הבנקים המקומיים, וכל ההלוואות הללו נפרעות בזמן וכסדרן, הרי חבר של עיריות (תל אביב ביחד עם מושבות המטעים), שהן מאוגדות בברית חוקית (בתור מוסד פומבי או משפטי-פרטי), יוכל להשיג על סמך נכסיהם והכנסותיהם של השלטונות המקומיים סכומים גדולים לסלילת כבישים, בנין גשרים, מסלות-ברזל קטנות, חשמליות, סידור השקאה וכו', וכו'.

גם הבנקים וקופות-החסכון המוניציפאליים, גם לשכת-העבודה המחוזית יצורפו לחבר-עיריות זה. גם בתור כח פוליטי וטוען לזכויותינו חשוב ערכו של חבר עיריות עבריות מאורגן.

כדאי לציין את העובדה הבאה, שמסמנת את קו-המחשבה של חלק מן הצבור שלנו: כשהוצעה במועצת פתח-תקה ההצעה, ליצור מרכז למועצות המקומיות העבריות, נתקלה בהתנגדות השמאל מתוך חשש, "שמא יהא ארגון מקביל לארגון הלאומי הקיים".

את דרך-המלך המוניציפאלית זנחנו. ולאחר מאמצים והשתדלות של עשר שנים השגנו: "כנסת ישראל", עדה דתית, על יסוד החוק של העדות הדתיות; "כנסת ישראל", שיסודה פרסונלי בנגוד לטריטוריאלי, אפיה אופי של התנדבות ולא של כפיה, תכנה דת וצדקה בנגוד למשק ואדמיניסטרציה, וכחה — אפס בניגוד לשפע הכחות והאפשרויות של השיטה המוניציפאלית — הפסד נקי וענקי של 10 שנות עמל ושל ההתקדמות, שהיתה אפשרית בתנאים אחרים.

אולם לא רק הפסד של זמן ועמל גרמה לנו השיטה של כנסת ישראל — עדה דתית, אלא נזק ממש, נזק פוליטי עצום לכל עבודתנו, שהרי שיטה זו הביאה לידי הפרוד של "אגודת ישראל" מכלל ישראל בארץ ובחוץ-לארץ. פרוד, שאויבי הציוניות יודעים לנצל אותו יפה יפה. גם בישיבה האחרונה של ועדת-המנדטים דנו על התזכיר של אגודת-ישראל, וקשה לראות כיצד יהא אפשר לשלול תמיד מאגודת-ישראל את הזכות להקים עדה דתית חרדית מיוחדת. נמצא, שאף את המעלה היחידה,

שאפשר היה לראות ב"כנסת": את היהדות הארצישראלית בתור גוף יורדי ורפרזנטאטיבי אחד, נפסיד בהכרח.

והרי כל התנגדותה של אגודת ישראל ל"כנסת ישראל" אינה נובעת אלא מאפיה ותוכנה הדתי של הכנסת ומן העובדה, שהאדישים לדת מנהלים את הכנסת, כלומר, את הענינים הדתיים של הכנסת.

אמנם, כולנו רוצים באחדות הרפרזנטציה של כנסת ישראל הדתית, אבל רק עם ההסתלקות הגמורה של הבלתי-דתיים מכל התערבות בעניני דת, יש תקווה, שאחדות זו תקום. יתר על כן: היתה וקיימת אפשרות ליצור חזית יהודית כלכלית ופוליטית יחידה ומשותפת של כל יהודי הארץ בלא יוצא מן הכלל, אם יוצאו הענינים הדתיים הספציפיים מתוך הקף פעולותיו של הארגון הלאומי.

יש ראיות חותכות לכך, ובשטח המוניציפאלי דוקה: בבחירות האחרונות לעיריות (יפו, חיפה, ירושלים) הוגשה רק רשימה יהודית אחת, שכללה גם את אגודת-ישראל, ובעירית תל-אביב הנוכחית משתתף בא-כח החרדים הקיצונים לא רק כחבר טוב של העיריה, אלא אף מצטרף תמיד לדרישה בדבר ההעברה של בעלות החנוך העממי לעירית תל-אביב. גם בשאלת העיריה הנפרדת בירושלים נצטרפה אגודת-ישראל למחייביה של תכנית זו.

אמנם נראה הדבר, שכל התאמצותם של השליטים בועד הלאומי להשיג את חוק הכנסת נבעה מן השאיפה להקים אפרט נוסף לגבית מסים ולהרחיב את התקציב. שאיפה זו נתבטאה בזמן האחרון בנסיונותיהם להשתלט על עירית תל-אביב על-ידי התמזגותה של העיריה עם הקהלה (בלשונם — מרות המוסדות הלאומיים העליונים) או על מערכת החנוך על-ידי העברתו של החנוך לכנסת. משנתבדו תקוות אלו נתמעטה למעשה התענינותם של הללו בכנסת, ולהבא תתמעט עוד יותר. כלום יש צורך בקהלה כצורה של ארגון לאומי בארץ, בצדו של השלטון המוניציפאלי, כלום אין בה משום סתירה גלויה לשאיפותינו בארץ?

משרדי הרבנות ובתי-הדין של הרבנים, במדה שיש להם עמדה חוקית במשפט הארץ (נשואים, גטים, ירושות וצוואות וכו'), צריכים להיות מוחזקים על חשבון הממשלה כמו בתי-הדין הדתיים המושלמיים (וכמובן גם על הכנסותיהם שלהם). שאר הענינים הדתיים המיוחדים (שחיטה, כשרות, רבנות וכדומה) יכולים וצריכים להמסר לידי הארגונים הדתיים. למשל, ברית בתי-הכנסת שבעיר וכדומה. דבר זה לא רק ישחרר אותנו מן המחלוקת המסוכנת, אלא ישיב לדת ולמוסדותיה את חירותם ואף יבטיח את קיומם.

וכלום אין זה אנכרוניסמוס גמור, שעד היום מתקיים אצלנו מכס-הבשר, ה"קורובה", שעליו, בעיקר, מתקיימים המוסדות והפקידות של הקהלות? כלום לא

הגיעה השעה. שהחרדים דוקה, שמחרימים על אכילה של בשר-טרפות. ידרשו את ביטולו של מכס זה? הספקת הבשר צריכה להיות מעניניו של השלטון המוניציפאלי. שיכסה רק את ההוצאות המינימליות של הכשרות בלבד, ולא יותר. אין צורך לומר, שכל שאר הפונקציות של הקהלה – עזרה סוציאלית, אשור של תעודות, רשום של לידות ופטירות וכו' – צריכות לעבור לידי העיריה. אלפי הלירות של תקציב הקהלה בתל-אביב אינם אלא מעמסה כבדה, בלתי-נחוצה ובלתי-צודקת, על תושבי תל-אביב ובזבוז של כספי הצבור. רק גוף אחד צריך להשאר מכל בנין הכנסת: אספת-הנכחים והועד הלאומי הנבחר על-ידיה בתור מרכז פוליטי וכלכלי של הישוב הארצישראלי.

אין צורך להרבות במלים על התפקידים האחראיים המוטלים על הישוב ועל הנחיצות הצועקת, התכופה להקים אינסטנציה פעילה, שתרכז את מאמציו הכבירים, אבל המפורדים, של הישוב.

מכיון שמרכז זה לא יטפל בעניני דת, יש תקוה, כאמור, לאחד מסביב לו את כל יהודי הארץ, לרבות החרדים הקיצונים. מכיון שתהיינה למרכז זה פונקציות כלכליות ופוליטיות ולא אדמיניסטרטיביות, תתמעטנה גם ההוצאות שלו, והישוב יספק הוצאות אלו ברצון, מובן, אם ימלא מוסד זה את תפקידו באמת. שהועד הלאומי הנוכחי אינו ממלא את תפקידו, דבר זה ברור, כמדומה, למדי.

(סוף יבוא)